

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

**ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ВИМІР
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ**

Колективна монографія

І частина

Київ
Вид-во “Світ знань”
2023

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

Т 65

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету мистецтв
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 26 вересня 2022 р.)*

Рецензенти:

В. М. Лабунець, доктор пед. наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Д. Г. Юник, доктор пед. наук, професор кафедри теорії та історії музичного виконавства Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського;

Е. М. Кучменко, доктор історичних наук, професор Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Автори: *Т. Бондар, А. Бохолдін, С. Горбенко, Н. Голубицька, І. Гожельник, О. Гусаченко, Ж. Дьоміна, Т. Жигінас, А. Козир, О. Кузнецова, О. Кузнецова, Л. Ліхницька, С. Миколінська, Т. Олефіренко, В. Петренко, О. Тимошенко, М. Ткач, В. Федоришин, І. Хомич, К. Чеченя, О. Щолокова, Т. Яценко.*

Т 65 Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю : колективна монографія. Ч. 1 / Т. Бондар та ін. ; за заг. ред. А. Козир. – Київ : Вид-во “Світ знань”, 2023. – 364 с.

ISBN 978-966-7742-26-3

У монографії представлений трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького спрямування. Висвітлюються сучасні підходи до викладання навчальних дисциплін у закладах вищої мистецької освіти: інтеграція, етнокультурна забезпеченість, міждисциплінарні зв'язки, тощо. Визначено основні напрямки мистецької освіти, що актуалізує завдання комплексного обґрунтування і створення освітньо-наукових моделей та програм навчального процесу. Монографія призначена для науково-педагогічних працівників, аспірантів, магістрантів і студентів вищих навчальних закладів мистецької освіти, вчителів музичного мистецтва, музичних педагогів.

ISBN 978-966-7742-26-3

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:7

© Колектив акторів, 2023
© Вид-во “Світ знань”, 2023

Надія Голубицька, Ольга Кузнецова

ЕТНОПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

Розглядаючи тему “Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю: міжпредметні зв’язки”, з розуміння що саме зараз, у цей складний час, йде реальне відродження тих ціннісних основ нашого суспільства, до якого система вітчизняної освіти прагнула прийти. Мова йде не тільки про результативність у галузі набуття майбутніми викладачами мистецьких дисциплін, педагогами-музикантами професійної компетентності, але й про результативність у царині формування особистості сучасного вчителя музичного мистецтва, здатного до провадження провідної місії – формування модерної української нації як повноцінного суб’єкта й активного рушія розвитку світової спільноти.

Адже в такий відповідальний період, в час, коли українців як націю бажають стерти з лиця Землі, особливо гострим, на часі, є питання спрямованості української педагогічної думки на відновлення й переосмислення виховних ідеалів українства, закладених українською народною педагогікою ще з прадавніх часів. Саме цінності й виховні ідеали української народної педагогіки і стали фундаментом для створення визначного світового феномену – феномену української національної духовної й матеріальної культури.

Осмислення сучасними вітчизняними науковцями – філософами, педагогами, мистецтвознавцями (В. Андрущенко, Г. Волинка, С. Гончаренко, А. Іваницький, А. Козир, Н. Коротеєва, Л. Куненко, Г. Лозко, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.) пріоритетної фундаментальної значущості національної культури для напрямків, темпів і якості освітньої політики у цілому, розвитку її нормативно-правової бази, науково-теоретичних, методологічних засад і методичного забезпечення, обумовлює визначення

української народної педагогіки, що концентрує в собі систему цінностей українського етносу, в якості однієї з засадничих констант основ вітчизняної педагогіки вищої школи.

У той же час, проблематика національно-культурного розмаїття та самовираження, а ми полікультурна нація. ЮНЕСКО у “Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження”, є підтриманою в Україні на законодавчому рівні, зокрема, в нормативно-правовій базі, розробленій МОН. Концептуальні положення розвитку вітчизняної освіти, викладені в Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, в “Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” тощо, передбачають не тільки підвищення якості освіти, професійного рівня педагогічних кадрів на основі її невіддільності від національного ґрунту, але й творчу взаємодію різних освітньо-педагогічних систем, що базуються на розмаїтті культур різних етносів.

Отже, зважаючи на важливість значення культур різних етносів для розбудови національних освітніх систем, їх взаємодії та взаємозбагачення, перед українською сучасною педагогікою мистецтва постає завдання – створити такі методики, які дозволили б сформувати у майбутніх фахівців-музикантів культуру, яка, з одного боку, забезпечувала б їх інтелектуально-творчий розвиток на основі системи цінностей українського етносу, а з іншого боку, спрямовувала їх подальшу фахову діяльність на формування в підростаючого покоління компонентів духовності згідно виховних ідеалів української народної педагогіки. Подальше розроблення методичного забезпечення, окреслення педагогічних умов ефективного формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вимагають дослідження педагогічного потенціалу процесу вокально-хорового навчання з позицій його постійного удосконалення. Особливого значення це питання набуває в умовах докорінного реформування системи мистецької освіти в контексті упровадження національних гуманістичних навчально-виховних традицій, запровадження європейських освітніх стандартів тощо.

Визначаючи вокально-хорове навчання в якості опорного сегменту фахового навчання, доцільно зауважити, що компетенція у галузі вокально-хорової роботи є важливою складовою професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва [3]. Процес вокально-хорового навчання відповідає за набуття, засвоєння й накопичення комплексу знань, умінь і навичок у царинах диригування хором колективом, провадження навчально-репетиційної та виконавської роботи із хором (в якості хормейстера і хориста – учасника хорового колективу), організації й керівництва колективним музикуванням школярів, володіння класичними та сучасними методиками роботи з хором, комплексного опрацювання хорових партитур тощо.

Слід зауважити, що різні аспекти удосконалення вокально-хорового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих музично-педагогічних навчальних закладах незмінно привертають увагу методистів у галузі музичного навчання, педагогів-музикантів та практикуючих диригентів – керівників хорових колективів.

Зокрема, аспект творчої взаємодії керівника із хором колективом висвітлено у працях таких відомих музикантів, диригентів-виконавців, як В. Живов, Ф. Колесса, А. Пазовський, К. Пігров, В. Соколов, П. Чесноков та ін. Технологічно-репетиційні аспекти роботи з хором (робота над чистотою інтонування, артикуляцією, хором строем тощо) були висвітлені у працях В. Ємельянова, О. Іванова-Радкевича, Г. Сагайдака, Б. Тевліна та ін. Аспекти формування вокально-виконавських умінь в процесі вокально-хорового навчання цікавили П. Ковалика, А. Лашенка, В. Мініна та ін. Вокально-хорова робота в аспекті розучування із хором колективом музичного твору, створення інтерпретаційного концепту представлена у методичних розробках А. Болгарського, М. Віханської, А. Єгорова, А. Козир, Л. Куненко, Г. Савчук, Є. Савчука та ін.

Зокрема, Є. Савчук наполягає на необхідності максималізації практичного спілкування студента з хором колективом в процесі вокально-хорового навчання поряд із паралельним підвищенням теоретичного рівня майбутніх диригентів, зокрема, у галузі

хорознавства [18, 22]. М. Віханська стверджує про необхідність під час вокально-хорового навчання студентів “... всебічного пізнання і глибокого аналізу явищ хорової творчості різних епох і стилів, питань взаємодії жанрів, внутрішньої еволюції кожного з них” [6, 126].

На думку А. Болгарського, “...цілеспрямована і регулярна робота над оволодінням навичками керування хором, засвоєнням всього багатогранного комплексу вокально-хорових засобів музичної виразності дає змогу майбутнім керівникам шкільних хорових колективів розвинути творчу уяву, художній смак, уміння на високому художньому рівні розкривати творчий задум композитора” [5, 11].

Початок ХХ сторіччя в Україні був ознаменований появою блискучої плеяди національних педагогів-музикантів, композиторів, хорових диригентів, теоретиків і методистів музичного навчання, до якої належали Ф. Колесса, М. Леонтович, Л. Ревуцький, К. Стеценко та ін. Ними були закладені концептуальні основи сучасної національної музичної освіти загалом і системи національного вокально-хорового навчання зокрема, що органічно продовжили потужні українські традиції вокально-хорового мистецтва, починаючи від теоретичних розробок “Мусікійської граматики” М. Дилецького, партесних концертів М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя тощо.

Існуюча на сьогоднішній день в Україні система вокально-хорового навчання, яка функціонує в межах вищих музично-педагогічних навчальних закладів – факультетів та інститутів мистецтв педагогічних університетів, спрямована на підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва і передбачає наступні концептуальні засади:

– продуктивність навчальної диригентської та вокально-хорової діяльності як ефективної форми особистісного інтелектуально-творчого розвитку студентів (А. Авдієвський, А. Болгарський, П. Ковалик, П. Муравський, Є. Савчук та ін.);

– цілісність філософсько-естетичних, психолого-педагогічних і музично-творчих аспектів вокально-хорового навчання (Д. Болгарський, А. Козир, Л. Куненко, І. Топчієва та ін.);

– інтенсивне оволодіння формами і методами музично-педагогічної творчості, які застосовуються на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі (А. Болгарський, Д. Болгарський, І. Коваленко, А. Козир, І. Топчієва, О. Хижна та ін.).

Теоретики й методисти музичного навчання й виховання, мистецтвознавці, практикуючі диригенти відмічають значні потенційні можливості вокально-хорового навчання як ефективного інструменту формування духовної культури, гуманістичних цінностей, художньо-естетичних смаків та ідеалів, музично-творчих здібностей особистості. Зокрема, Б. Асаф'єв зазначав, що "...ніяке інше мистецтво не в змозі сприяти розвитку особистості так сильно, як музика..." [4, 18].

Дослідження, науково-теоретичне обґрунтування й визначення компонентних складових етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає застосування відповідного напрямку в спеціальній методології педагогічної науки, на базі якої можна було б найбільш ефективно здійснювати подальше формування досліджуваного феномена. До такого напрямку, на нашу думку, належить системний підхід. Адже саме цей підхід, за висловом С. Гончаренка "...спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину" [8, 423].

Застосування системного підходу під час окреслення компонентних складових етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечує дослідження структури цього феномена з позицій цілісності. Залучення системного підходу дозволяє виявити всі можливі міжкомпонентні та міжфункціональні зв'язки, не заперечуючи певне абстрагування визначених структурних компонентів та функцій.

Під час дослідження компонентних складових етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на системний підхід спиралися Л. Северинова, О. Хоружа [19; 21]. О. Хоружа, розглядаючи зміст етнопедагогічного мислення, проблематика якого є похідною від

проблематики етнопедагогічної культури, також у своєму дослідженні базувалася на системному підході, що обумовлював бачення етнопедагогічного мислення в якості структурного елементу цілісної системи етнопедагогічної культури [21].

Проблематика системного підходу як важливого напрямку в спеціальній методології наукових досліджень загалом і педагогічних досліджень зокрема була розроблена й висвітлена в роботах Р. Акофа, С. Архангельського, А. Берга, В. Беспалька, Р. Берталанфі, Н. Вінера, С. Гончаренка, У. Р. Ешбі, Ф. Корольова, Л. Мазеля, В. Ніколаєва та ін. С. Гончаренко визначив завданням системного підходу “...розробку методів дослідження й конструювання складних за організацією об’єктів як систем” [8, 423].

Ф. Корольов у своїй науковій праці “Системний підхід і можливості його застосування у педагогічних дослідженнях” розробив, теоретично обґрунтував і визначив ряд ознак і рис великих систем, що включають: цілісність як найважливішу характерну особливість системи; обов’язкову взаємодію складових системи; функціонування певних міжкомпонентних зв’язків тощо.

О. Хоружа, узагальнюючи характерні властивості системного підходу, зазначає такі ознаки складних систем, як наявність багатьох елементів, певні зв’язки і відношення між означеними елементами, що обумовлюють цілісність системи у цілому. Дослідниця, розглядаючи проблему етнопедагогічного мислення, вказує на зовнішню та внутрішню сторони функціонування педагогічних об’єктів-систем у контексті системного підходу. Зовнішня сторона функціонування таких об’єктів-систем дозволяє розглядати їх в якості конкретних елементів більшої системи. Внутрішня ж сторона передбачає наявність у таких педагогічних об’єктів-систем власних компонентних складових, що, у свою чергу, утворюють цілісну систему [21].

З огляду на вищезазначене, зовнішня сторона функціонування етнопедагогічної культури в контексті системного підходу дозволяє розглядати досліджуваний феномен в якості елементу більшої системи – системи педагогічної культури вчителя музичного мистецтва як загальної “...сукупності досягнень в галузі навчання і

виховання” у контексті розвитку суспільно-педагогічної думки й практики [8, 349]. Внутрішня ж сторона функціонування етнопедагогічної культури в контексті системного підходу передбачає наявність у досліджуваного феномена власних компонентних складових, що забезпечують утворення багатовимірної, цілісної, динамічної системи.

В. Ніколаєв, підходячи до визначення етнопедагогічної культури вчителя з позицій внутрішньої сторони застосування системного підходу, визначив цей феномен в якості складної багатовимірної системи, що інтегрує в собі єдність етнопедагогічної свідомості, етнопедагогічного мислення та етнопедагогічної діяльності як трьох компонентних складових [14]. Погоджуючись із науково-теоретичним обґрунтуванням змісту етнопедагогічної культури вчителя, проведеного В. Ніколаєвим, слід зауважити, що з метою більш детального й цілісного розроблення компонентної структури досліджуваного феномена доцільно було б уточнити визначення компонентних складових.

Категорії “етнопедагогічне мислення”, “етнопедагогічна свідомість” і “етнопедагогічна діяльність”, окреслені В. Ніколаєвим як компонентні складові етнопедагогічної культури вчителя, у свою чергу, стали предметом окремих наукових досліджень. Зокрема, проблематиці етнопедагогічного мислення присвячено дослідження О. Хоружої “Методичні засади формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики” [21]. Отже, визначаючи етнопедагогічну культуру як складну систему, враховуючи необхідність ретельного розкриття змісту та взаємодії всіх її складових, ми вважаємо за доцільне врахувати у формулюваннях визначень структурних компонентів, з одного боку, більшу деталізацію й конкретизацію порівняно із формулюваннями, створеними В. Ніколаєвим, з іншого боку, провести певні узагальнення.

Розглядаючи сутність понять “етнопедагогічна свідомість” і “етнопедагогічне мислення”, визначених В. Ніколаєвим в якості першого і другого компонентів етнопедагогічної культури, слід зауважити про когнітивно-інтелектуальну основу взаємозв’язку категорій “свідомість” і “мислення”, про що свідчать відповідні

словникові визначення. Зокрема, “Український педагогічний енциклопедичний словник” визначає свідомість як “...властивий людині спосіб ставлення до світу через суспільно вироблену систему знань, закріплених у мові”, що “...виникає тільки в суспільстві” [14]. У той же час, В. Коротаєва, визначаючи поняття “мислення” стверджує про “...соціально обумовлений, пов’язаний із мовленням психічний процес ... узагальненого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу ...” [12, 41].

Аналіз вищенаведених та інших трактувань понять “свідомість” і “мислення” дозволяє констатувати, що обидві категорії корелюють між собою не тільки в частині інтелектуального відображення реальних процесів оточуючого світу, зв’язку із мовленням, але й у частині мотиваційних процесів, зокрема, цілеутворення під час діяльності. З огляду на вищезазначене, досліджуючи сутність першого компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, доцільно, на нашу думку, об’єднати категорії “етнопедагогічна свідомість”, що являє собою високий інтелектуальний рівень науково-теоретичного узагальнення народної педагогіки, і “етнопедагогічне мислення” як вищу форму пізнавальної і перетворюючої активності особистості, що забезпечує її відповідність культурним, духовним і психологічним ознакам виховного ідеалу української етнопедагогіки на основі історично сформованої системи цінностей власного народу.

Саме система цінностей педагогіки українського народу знаходиться в основі етнопедагогічної культури, узагальнивши тисячолітній досвід виховання та навчання підростаючого покоління українців, створивши феномен паритету землеробського та козацького виховних ідеалів. Отже, ми вважаємо за доцільне визначити в компонентній структурі етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики такий компонент, який відповідає за інтелектуальне освоєння системи цінностей українського народу як на рівні етнопедагогічної свідомості, так і на рівні етнопедагогічного мислення. Таке інтелектуальне освоєння сприятиме перетворенню у свідомості майбутнього вчителя музики означеної системи цінностей у систему твердих переконань із

подальшою побудовою на цій основі принципів засад фахової діяльності вчителя музичного мистецтва.

Педагогічне спрямування інтелектуальних процесів майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, що включає стратегічну цінність-ціль, цінності-відносини і цінності-засоби, забезпечує аксіологічний базис для комплексного формування етнопедагогічної свідомості та етнопедагогічного мислення в межах одного компоненту етнопедагогічної культури. З огляду на вищезазначене, перший структурний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики доцільно визначити як інтелектуально-ціннісний.

Подальше дослідження компонентної структури етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики пов'язане безпосередньо зі змістом української етнопедагогіки, що включає українську народну педагогічну деонтологію як важливий чинник комунікації між учасниками навчально-виховного процесу на базі гуманних відносин. Українська народна педагогічна деонтологія вивчає не тільки правила поведінки вчителя на уроці музичного мистецтва, але й взаємні відносини в середині педагогічного колективу, спілкування вчителя із учнями, а також школярів між собою. Педагогічна комунікація, що базується на українській народній деонтології, передбачає взаємну повагу й розуміння учасниками навчально-виховного процесу, особливу повагу до старших, доброзичливість, милосердя, співчуття тощо. На думку В. Коротяєвої, “ідеї народної педагогічної деонтології учні сприймають як закон життя” [12, 10]. Таким чином, другий структурний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, що відповідає за базування педагогічної комунікації між учасниками навчально-виховного процесу на гуманних взаємовідносинах, доцільно визначити як комунікативно-деонтологічний.

Переходячи до дослідження третього компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, пов'язаного із етнопедагогічною діяльністю, ми спиралися на визначення В. Ніколаєва, який окреслює її як свідому

цілеспрямовану діяльність, направлену на етнопедагогічне виховання підростаючого покоління [14, 88].

Специфіка професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, що в інструментарії синтезує музичну педагогіку і українську етнопедагогіку, вітчизняний музичний фольклор, українське і світове музичне мистецтво, актуалізує креативну сторону означеної діяльності. Зміст професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, що включає музично-педагогічну, музично-виконавську, музично-теоретичну, етнопедагогічну, виховну, просвітницьку діяльність тощо, вирізняються яскраво забарвленим творчим характером. Адже всі без виключення вищезазначені види діяльності вимагають від учителя музичного мистецтва здатності до креативного, нестандартного і оригінального їх поєднання як під час розв'язання проблемних ситуацій навчально-виховного процесу, так і під час комбінованого уроку музичного мистецтва, так і в позаурочній діяльності.

С. Гончаренко визначає креативність як "...здатність привносити щось нове в досвід, породжувати оригінальні ідеї в умовах розв'язання або постановки нових проблем, ... а також формулювати гіпотези відносно недостаючих елементів ситуації" [8, 243].

Гнучке сполучення музично-педагогічної, музично-виконавської, музично-теоретичної, етнопедагогічної, виховної, просвітницької діяльності в процесі роботи в загальноосвітній школі вимагає також креативного підходу до створення і впровадження відповідного методичного забезпечення. Причому етнопедагогічна діяльність, яка оперує таким потужним засобом етнопедагогіки, як український музичний фольклор з його опорою на імпровізаційність, варіативність музичного матеріалу, значно підсилює креативну сторону методичного забезпечення за рахунок синкретичного впливу на художньо-естетичні смаки та ідеали дітей та молоді.

Привнесення креативних елементів у зміст професійної діяльності вчителя музичного мистецтва за рахунок етнопедагогічної діяльності здійснюється:

– шляхом застосування таких форм етномузичної діяльності, як імпровізація, варіювання музичного матеріалу, самостійне створення музичних зразків, спрямованих на творчий розвиток особистості під час формування етнопедагогічної культури;

– шляхом розвитку творчої уяви та фантазії під час вирішення етнопедагогічних задач навчально-виховного процесу методами і засобами української народної педагогіки;

– шляхом створення оригінального методичного забезпечення на основі цілеспрямованого долучення методів і засобів української етнопедагогіки до загальнопедагогічних методів і засобів мистецького навчання.

З огляду на вищезазначене, третій структурний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики доцільно визначити як креативно-діяльнісний.

Таким чином, залучення системного підходу дозволяє визначити складові етнопедагогічної культури, що інтегрують у собі інтелектуально-ціннісний, комунікативно-деонтологічний та креативно-діяльнісний структурні компоненти.

Дослідження інтелектуально-ціннісного компоненту етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає детальний розгляд сензитивного змісту терміну-ознаки “інтелектуально-ціннісний”, що характеризує цей компонент і, в свою чергу, складається з двох містких супідрядних ознак. Розглянемо кожну з ознак окремо.

Отже, ознака “інтелектуальний” за формулюванням Українського педагогічного енциклопедичного словника є похідною від поняття “інтелект” (від лат. *intellectus* – пізнання, розуміння, розум) – “... розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати та перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід, розв’язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати” [8, 198]. За визначенням змісту цього поняття, наданим Великим тлумачним словником української мови, інтелект являє собою “інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий в результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини”.

Спираючись на подані вище визначення феномена “інтелект”, можна стверджувати, що інтелектуально-ціннісний компонент етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва базується на процесах етнопедагогічної свідомості та етнопедагогічного мислення, тісно інтегруючи їх. О. Хоружа визначає процес етнопедагогічного мислення як “...здатність у фаховій діяльності застосовувати теоретичні положення етнопедагогіки загалом і музичної етнопедагогіки зокрема, а також наукових методик, створених на основі народного музичного виховання; вирішувати проблемні ситуації навчально-виховного процесу за допомогою комплексу етнопедагогічних і педагогічних засобів та методів; враховувати провідні ідеї етнософії, етнопсихології в практичних умовах педагогічної, етнопедагогічної та музичної діяльності” [21, 184].

Л. Северинова окреслює поняття “етнопедагогічна свідомість” як науково-теоретичний рівень узагальнення народної педагогіки. Дослідниця вказує на такі ознаки етнопедагогічної свідомості майбутнього вчителя музики, як наявність пізнавального інтересу до народної музичної культури та до народної педагогіки; здатність емоційно реагувати й емоційно відкликатися на народне музичне мистецтво [19].

Отже, розглядаючи сутність інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва можна стверджувати про інтегрування цим компонентом певних функцій, притаманних як етнопедагогічному мисленню, так і етнопедагогічній свідомості. Зокрема, до таких функцій належать функції, тотожні загальним мисленнєво-інтелектуальним процесам особистості: функція цілеутворення, функція розуміння, функція постановки й розв’язання етнопедагогічних задач і проблем, функція рефлексії [11].

Функція цілеутворення відповідає за вектор мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо власного соціального статусу та професійного становлення в якості компетентного фахівця в галузі музичної педагогіки та виконавства, що є результатом досягнення мети освітнього процесу в музично-педагогічному ВНЗ. Означений

вектор, обумовлений функцією цілеутворення, формується згідно послідовних стадій мотиваційного процесу особистості і включає такі мотиваційні утворення:

- пізнавальні інтереси в галузі музичної педагогіки та виконавства, української етнопедагогіки загалом і української етномузичної педагогіки зокрема;

- художньо-естетичні потреби щодо вивчення, опрацювання, практичного застосування у фаховій діяльності і виконання різних жанрів українського музичного фольклору й українського національного мистецтва;

- психологічну установку на набуття й постійне розширення обсягу знань і умінь у галузі музичної педагогіки та виконавства, української етнопедагогіки і української етномузичної педагогіки;

- психологічну готовність до застосування у фаховій діяльності комплексу методів і засобів української етнопедагогіки в синтезі з методами, засобами і прийомами мистецького навчання як основи професійної компетентності вчителя музичного мистецтва.

Розгляд усіх стадій мотиваційного процесу передбачає обов'язкове врахування емоційного чинника на основі встановленої єдності у сфері психології особистості емоційних та інтелектуальних і, зокрема, пізнавальних процесів. С. Рубінштейн, зазначаючи про нерозривність інтелектуальних та емоційних процесів, стверджував, що "...справжньою конкретною одиницею психічної свідомості є цілісний акт відображення суб'єкта суб'єктом. Це утворення складне за своїм змістом, воно завжди включає в тій чи іншій мірі єдність двох протилежних компонентів – знання й ставлення, інтелектуального й "афективного", з яких то один, то інший виступає в якості переважаючого".

Функція розуміння як провідна функція етнопедагогічного мислення, що відповідає за набуття, повноцінне засвоєння знань української етнопедагогіки та української етномузичної педагогіки, умінь оперувати ними та правильно застосовувати, є основою процесу формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Ця функція забезпечує безперервність процесу розширення інтелектуального досвіду студента через постійне внесення, додавання й зберігання нових

етнопедагогічних знань у “скарбницю” власного знаннєвого багажу. Означена функція базується на комплексі мисленнєвих дій та операцій аналізу й синтезу, а також порівняння, конкретизації, класифікації, абстрагування, узагальнення та ін.

Функція розуміння, так само, як і функція цілеутворення, не просто нерозривно пов'язана з емоційної сферою особистості, а знаходиться із нею в прямо пропорційній залежності: чим яскравішим є позитивне емоційне супроводження набуття етнопедагогічних знань, умінь і навичок, тим більш ефективним є процес і результат їх формування та засвоєння.

Функція рефлексії є об'єднавчою як для взаємозв'язку етнопедагогічного мислення й етнопедагогічної свідомості у змісті інтелектуально-ціннісного компоненту, так і взаємозв'язку між усіма компонентами етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в цілому. Адже ця функція відповідає за осмислене, усвідомлене ставлення студентів до формування кожної зі складових цілісної системи досліджуваного феномена.

У той же час, функція рефлексії обумовлює поступове фахове становлення майбутнього педагога-музиканта, забезпечуючи на певних етапах “зупинку потоку свідомості”, а також “аналіз його змісту” [11, 237]. Етнопедагогічна ж рефлексія дозволяє усвідомлювати доцільність застосування засобів і методів української народної педагогіки в процесі фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, аналізувати результати їх застосування, а також рівень результативності варіативного об'єднання означених методів і засобів із методами, засобами і прийомами мистецького навчання.

Подальше дослідження інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає детальний розгляд сенситивного змісту другої частини терміну-ознаки “інтелектуально-ціннісний”, що характеризує цей компонент. Нерозривний взаємозв'язок і взаємопроникнення обох частин терміну визначається, з одного боку, спрямованістю інтелектуальних процесів майбутнього вчителя музики на засвоєння цінностей української народної педагогіки, з іншого боку, значенням і роллю означених цінностей

як основи для формування етнопедагогічної свідомості та етнопедагогічного мислення.

Отже, ознака “ціннісний” є похідною від іменника “цінність”. За формулюванням змісту цього поняття, наданим Великим тлумачним словником української мови, цінність являє собою “... ідеальне або матеріальне явище, яке має певне значення для людини або суспільства, заради якої людина або суспільство діє та живе” [9, 476].

Застосування системного підходу дозволяє нам окреслити зовнішню та внутрішню сторони системи цінностей української народної педагогіки. Зовнішня сторона дозволяє розглядати означену систему цінностей в якості елемента більшої системи європейських цінностей. Внутрішня ж сторона передбачає наявність власних компонентних складових, які, у свою чергу, утворюють цілісну систему.

О. Хоружа, підходячи до визначення системи цінностей української народної педагогіки з позицій внутрішньої сторони застосування системного підходу, на основі аналізу наукових праць В. Ніколаєва, Л. Севериної, М. Харитонова та ін. конкретизувала складові означеної системи, що включає:

– домінуючу цінність ціль щодо виховання особистості у відповідності до паритету землеробського і козацького українських виховних ідеалів, особистості, яка є підготовленою до розвитку українського суспільства на базі засвоєння компонентів духовності українського народу;

– цінностей-відносин щодо толерантного та гуманного ставлення до людей, природи, а також позитивного ставлення до праці;

– цінностей засобів як сукупності цінностей духовної, матеріальної та соціонормативної культури.

Система цінностей української народної педагогіки актуалізує синтез духовної, матеріальної та соціонормативної культури. Вивчення майбутніми вчителями музичного мистецтва українського музичного фольклору різних родів і жанрів, українського національного мистецтва, методів засобів і прийомів української етномузичної педагогіки не тільки забезпечує на

практиці засвоєння означеної системи цінностей, але й формує розуміння національного світогляду, національної психології й національного характеру як основи подальшої фахової діяльності.

Функція цілеутворення, що спрямовує мотиваційний процес згідно до послідовності його стадій, забезпечує в процесі формування інтелектуально-ціннісного компонента педагогічне стимулювання, у першу чергу, пізнавальних інтересів щодо набуття знань у царині цінностей української народної педагогіки, її виховних ідеалів, засобів української етномузичної педагогіки тощо. Розвиток у студентів вищезазначених інтересів має супроводжуватися паралельним формуванням художньо-естетичних потреб щодо вивчення, опрацювання й виконання під час вокально-хорового навчання різних жанрів українського музичного фольклору в обробках А. Авдієвського, Ф. Колесси, М. Леонтовича, С. Людкевича, Б. Лятошинського, М. Ревуцького, К. Стеценка та ін., а також українського національного класичного музичного мистецтва, зокрема вокальних та вокально-хорових творів М. Лисенка.

Стійка педагогічна підтримка в процесі вокально-хорового навчання на високому рівні означених інтересів і потреб створить умови для формування в студентів психологічної установки на набуття й постійне розширення обсягу етнопедагогічних та музично-педагогічних знань і умінь у галузі музичної педагогіки та виконавства. У той же час, важливе значення для формування інтелектуально-ціннісного компонента має педагогічне стимулювання рефлексивного осмислення студентами цієї психологічної установки, що засвідчує наявність етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки, до застосування комплексу її методів і засобів у синтезі з методами, засобами і прийомами мистецького навчання.

Розгляд змісту інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури дозволив нам створити авторське визначення поняття “етнопедагогічна готовність майбутнього вчителя музики до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки” в якості інтегральної якості особистості

майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо перманентного усвідомленого прагнення застосовувати під час музичного навчання в повному обсязі сукупність методів і засобів української народної педагогіки, що концентрують у собі цінності духовної, матеріальної та соціонормативної культури українського етносу на основі цінностей-відносин української етнопедагогічної деонтології з метою формування компонентів духовності підростаючого покоління згідно до виховного ідеалу українського народу.

З огляду на вищезазначене, нами визначено критерій та показники сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики. Отже, критерієм сформованості інтелектуально-ціннісного компонента є ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, а показниками: наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки; вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки.

Дослідження комунікативно-деонтологічного компонента структури етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики вимагає розгляду термінологічного ряду, за змістом пов'язаного із проблематикою педагогічного спілкування, що включає сукупність відповідних понять, таких як “комунікабельність”, “педагогічна комунікація”, “комунікативна компетентність”, “деонтологія”, “етнопедагогічна деонтологія” тощо і торкається психологічних особливостей обміну навчальної інформації між суб'єктами навчального процесу.

Енциклопедичне визначення поняття “комунікація” окреслює його як “... процес спілкування, зв'язку, обміну інформацією в життєдіяльності” (від лат. *Communikatіo* – *спілкуюсь, зв'язую, роблю спільним*) [9, 188]. Український педагогічний енциклопедичний словник надає визначення поняття “комунікабельність” в якості “...риси особистості, здатності її до спілкування з іншими людьми...”, що “... не є природженою, а формується в процесі діяльності й життя людини в соціальній групі” [8, 233]. Тлумачення

поняття “педагогічне спілкування”, наведене в тому ж словнику, окреслено як “форма навчальної взаємодії, співробітництва педагогів і учнів; астально-ретіальна особистісно і соціально орієнтована взаємодія” [8, 438].

Проблематика комунікативних процесів у музично-педагогічній освіті була досліджена А. Козир, В. Міщанчук, Г. Падалкою, В. Петрушиним, Є. Проворовою, О. Рудницькою та ін. Зокрема, Є. Проворова визначає комунікативну компетентність вчителя музичного мистецтва в якості важливого чинника “...забезпечення ефективних комунікативних процесів у навчанні, що сприятиме досягнень цілей та завдань музично-естетичного навчання учнів загальноосвітньої школи на засадах особистісно-орієнтованої педагогіки”.

Дослідження змісту комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики передбачає розгляд особливостей педагогічного спілкування не тільки між викладачами у вищому музично-педагогічному ВНЗ і студентами, але й між майбутніми педагогами-музикантами і учнями, зокрема, під час педагогічної практики. Означене педагогічне спілкування включає обмін навчальною інформацією, діалогічну взаємодію, що об’єднує між собою членів професорсько-викладацького складу, студентського колективу. У той же час, діалогічна взаємодія, притаманна процесам педагогічної комунікації, відбувається також за напрямком спілкування з творами музичного мистецтва, зокрема під час інтерпретаційної діяльності, пошуку оригінальних шляхів репетиційної вокально-хорової роботи, аналізу концертних виступів тощо.

Розглядаючи сутність комунікативно-деонтологічного компонента можна стверджувати про інтегрування цим компонентом до загальної системи етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва комунікативної функції. Саме ця функція забезпечує гуманістично-ціннісну основу досліджуваного феномена, привносячи духовну красу гуманних відносин до навчального процесу в навчальний заклад.

Окрім цього, комунікативна функція є яскравою рисою музичного мистецтва. Особливості комунікативної функції музичного мистецтва було висвітлено в наукових працях О. Белова, Г. Побережної, Г. Ципіна та ін. Г. Побережна наполягає на комунікативно-терапевтичній функції музичного мистецтва для особистості, яка актуалізується в позитивному впливі на емоційний стан людини. Г. Ципін вважає, що саме музичне мистецтво є найефективнішим інструментом спілкування між учителем музики й учнями в класі. Адже саме музика, зазначає автор, допомагає виразити власні почуття, виступає чинником взаєморозуміння і навіть являє собою особливу форму спілкування різних поколінь, що обумовлено специфікою її інтонаційно-художньої природи.

Зміст комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики обумовлений специфікою семантики музичної мови українського музичного фольклору, який завдяки своїй синкретичності здійснює комплексний художньо-естетичний вплив на молодь у процесі музичного сприймання, вступаючи у взаємодію із органами почуттів і створюючи відповідні слухові й зорові враження. Слід зауважити, що формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури в студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів відбувається в площині безпосереднього спілкування із зразками українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва в процесі їх педагогічного опрацювання: цілеспрямованого прослуховування, музично-теоретичного, музично-історичного, художньо-педагогічного аналізу, вивчення й прилюдного виконання.

Відзначаючи поряд із українським музичним фольклором провідну роль українського національного класичного музичного мистецтва у формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики, ми погоджуємося з твердженням Г. Падалки, що "... використовуючи скарбницю національного мистецького фонду, викладач отримує додаткові важелі сприяння мистецькому розвитку учня, його здатності глибше і повніше сприймати

мистецькі образи” [21, 65]. Дослідниця визначає музичну комунікацію між композитором, виконавцем музичного твору і слухацькою аудиторією як певне полісуб’єктне спілкування, “...як духовне послання автора твору, що чекає зустрічі зі своїм читачем, слухачем, глядачем” [16, 18].

Непересічне значення для формування комунікативно-деонтологічного компонента відіграє діалогічне спілкування студента з музичним твором – зразком українського музичного фольклору або українського національного мистецтва. О. Рудницька вказує на діалогічність як характерну рису спілкування з музичним мистецтвом, спираючись на те, що музика “...за своєю природою є діалогічною, бо відбувається зв’язок між нею та реципієнтом [17, 55-56].

Діалогічне спілкування студентів зі зразками українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва є вельми багатоаспектним процесом, що передбачає не тільки художньо-естетичне збагачення, розширення мистецького досвіду, але й формування художньо-естетичних смаків та ідеалів студентства у відповідності до художньо-естетичних та виховних ідеалів української народної педагогіки.

Діалогічне спілкування студентів з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва, що концентрують в собі цінності української народної педагогіки, забезпечує національно-ціннісну основу комунікативних процесів під час фахового навчання і, зокрема, під час вокально-хорового навчання. Система цінностей української народної педагогіки в частині цінностей-відносин обумовлює здійснення педагогічної комунікації в процесі фахового навчання на базі української народної педагогічної деонтології.

М. Стельмахович визначає провідні постулати української етнопедагогічної деонтології, що включають: любов до рідних і, зокрема, до батьків із вшануванням пам’яті предків; глибоку пошану до старшого покоління; повагу до вчителя, що несе знання й освіченість; шанобливе ставлення до праці та трудівників; любов до рідної землі й рідної природи; повага до захисників рідної землі та рідної природи; знання свого родоводу, рідної мови та історії

власного народу, співчуття, милосердя і здатність до співпереживання.

Одним з пріоритетних напрямків етнопедагогічної деонтології є не просто спроможність вчителя музичного мистецтва до педагогічного спілкування з учнями на основі вищезазначених постулатів української етнопедагогічної деонтології, а здатність забезпечити спілкування між членами учнівського колективу (в класі, у групах “подовженого дня”, у таборах відпочинку тощо) відповідно до цінностей-відносин української народної педагогіки. Найбільш ефективним інструментарієм для забезпечення такого спілкування є варіативне використання засобів української народної педагогіки на уроках музичного мистецтва, у той час, як опорними засобами остаються високохудожні зразки українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва.

Значну роль у забезпеченні педагогічної комунікації на основі української етнопедагогічної деонтології відіграє здатність учителя до організації творчої взаємодії між учасниками навчального процесу на основі засобів і методів української народної педагогіки, а також його індивідуальний імідж подання навчальної інформації. Непересічне значення для такої комунікації відіграє досконале володіння українською мовою як провідним засобом комунікації під час навчального процесу. Якщо мова вчителя насичена народними прислів'ями, включає елементи української народної казки, влучно застосованими на уроці музики та в позаурочній діяльності, то невимушеність і природність їх застосування призводить до автоматичного засвоєння цінностей-відносин української народної педагогіки.

Коли вчитель музичного мистецтва в контексті викладення навчального матеріалу використовує прислів'я на кшталт “Не бажай синові багатства, бажай розуму”, то, відкладаючись у пам'яті дітей, воно працює на засвоєння постулатів української етнопедагогічної деонтології щодо поваги до знань, освіченості як основи розумового розвитку, щодо шанобливих взаємовідносин у родині між батьками та дітьми.

Вивчення календарно-обрядових жанрів українського музичного фольклору, трудових пісень на кшталт “Вийшли в поле

косарі”, “А ми просо сіяли” тощо поєднане із такими засобами української етнопедагогіки, як народний календар, народна міфологія, обумовлює засвоєння постулатів української етнопедагогічної деонтології щодо шанобливого ставлення до праці та трудівників, любові до рідної землі й рідної природи.

Слухання й подальший художньо-педагогічний та музично-історичний аналіз на уроках музичного мистецтва історичних пісень, балад, дум на кшталт “Ой на горі та й женці жнуть”, “Про Довбуша” тощо поєднані із такими засобами української етнопедагогіки, як національна символіка, краєзнавство, які є факторами етнізації молоді, формування історичної пам’яті, обумовлюють засвоєння постулатів української етнопедагогічної деонтології щодо поваги до захисників рідної землі та історії власного народу.

У той же час, розгляд змісту комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музики передбачає залучення не тільки етнопедагогічних методів і засобів, але й безпосередньо методів і засобів педагогічної комунікації. О. Поляковою систематизовано методи й засоби педагогічної комунікації відповідно до способу впливу на органи чуття, до яких належать, у числі інших, вербальний та зоровий інформаційні потоки.

Вербальний потік інформації, який залучає тембр голосу, його динамічні спади та підйоми, силу й час звучання голосу в процесі педагогічної роботи, темпо-ритмічні коливання тощо, обумовлює значущість для майбутнього вчителя музики оволодіння вербальними методами, які базуються на досконалому володінні українською мовою, поряд із невербальними засобами педагогічної комунікації, а також методами і засобами формування музично-виконавських умінь.

Г. Падалка відносить до вербальних або словесних методів мистецького навчання “...пояснення, розповідь, бесіду, обговорення, поточний коментар, вербалізацію змісту художніх образів...” [16, 179]. Для формування комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури, що відбувається під час вокально-хорового навчання, зокрема під час

педагогічної практики, оволодіння студентами вербальними методами дозволяє наступне:

– можливість для студента під час виконання обов'язків керівника хорового колективу (“Виробнича педагогічна практика з музики: позаурочна діяльність”), викладача з хорового диригування (“Асистентська практика”) у процесі організації діалогічного спілкування із музичним твором – розкрити власну позицію щодо розуміння змісту художнього образу зразків українського музичного фольклору або національного музичного мистецтва, засобів музичної виразності, прийомів технічного виконання музичного твору тощо (метод бесіди, метод вербалізації змісту музичних творів, поточний коментар);

– можливість для студента під час виконання обов'язків керівника хорового колективу (“Виробнича педагогічна практика з музики: позаурочна діяльність”), викладача з хорового диригування (“Асистентська практика”) у процесі організації діалогічного спілкування із музичним твором за певною логікою викласти навчальну інформацію щодо історико-теоретичних відомостей про зразок вокально-хорового репертуару, історичного портрету українського композитора, фольклориста, митця-диригента, певний хоровий колектив та ін. (метод розповіді, метод бесіди).

О. Полякова у своїй систематизації методів і засобів педагогічної комунікації відповідно до способу впливу на органи чуття, підкреслює важливість невербальних методів комунікації відповідно до зорового інформаційного потоку, що залучає певну сукупність невербальних сигналів: жестів, міміки, пантомімічної пластики, постави, погляду тощо.

Для майбутнього вчителя музики особливого значення набуває оволодіння невербальним методичним інструментарієм педагогічної комунікації, який передбачає артистичне володіння жестикуляцією, мімікою, пластично-пантомімічними уміннями тощо під час проведення комбінованих уроків музичного мистецтва в процесі організації слухання музики, промові вступного слова перед прослуховуванням музичного матеріалу, теоретичного викладу навчального матеріалу та ін.

З іншого боку, оскільки фахова діяльність вчителя музичного мистецтва вимагає обов'язкового провадження диригентсько-хорової роботи під час вивчення пісенного матеріалу на уроках, а також організації колективного музикування школярів у шкільних хорових колективах під час позаурочної діяльності, постійне вдосконалення диригентського жесту, диригентської пластики, майстерного володіння виразом обличчя набуває пріоритетного значення.

У процесі вокально-хорового навчання систематичне роз'яснення значущості умілого використання під час подальшої фахової діяльності вищезазначених засобів невербальної комунікації допомагає студентам віднайти власний педагогічний стиль спілкування з учнівським колективом.

Таким чином, розгляд змісту комунікативно-деонтологічного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволив визначити критерій та показники сформованості цього компонента. Отже, критерієм сформованості комунікативно-деонтологічного компонента доцільно визначити міру сформованості комунікативних умінь щодо організації творчої взаємодії між учасниками процесу музичного навчання на основі української етнопедагогічної деонтології, а показниками: вияв здатності до організації діалогічного спілкування з різними жанрами українського музичного фольклору та національного музичного мистецтва; наявність обізнаності у сфері застосування методів і засобів української народної педагогіки разом із вербальними, невербальними і мистецькими засобами педагогічної комунікації.

Дослідження креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури вимагає ретельного розгляду поняття “етнопедагогічна діяльність” майбутнього вчителя музичного мистецтва з позицій креативного розв'язання задач музичного навчання. На нашу думку, етнопедагогічна діяльність вчителя музичного мистецтва являє собою один із різновидів фахової діяльності, спрямований на розвиток і виховання учнів згідно паритету виховних ідеалів української народної педагогіки за рахунок творчого застосування етнопедагогічних методів і засобів, а також вільного професійного

володіння широким обсягом навчально-педагогічного репертуару, основу якого складає український музичний фольклор та національне українське музичне мистецтво, у процесі педагогічної роботи та музичного виконавства.

І. Попова, застосовуючи системний підхід до дослідження етнопедагогічної діяльності, окреслює її як систему, зміст якої включає етнопедагогічні знання й уявлення, розвинений етнічний плюралізм, етнічну самоідентифікацію, а також володіння технологією етнопедагогічної роботи у процесі навчання й виховання дітей.

Процес етнопедагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, керівника шкільного хорового колективу можна представити як безперервний творчий процес постановки й розв'язання стратегічних і тактичних задач музичного навчання школярів, що включає й етнопедагогічні задачі. К. Строков окреслює етнопедагогічну задачу як один з різновидів педагогічної задачі, сутність якої полягає у врахуванні етнопедагогічного змісту навчальних дисциплін, які вивчаються, і характерних етнопедагогічних особливостей їх викладання.

О. Хоружа узагальнила й систематизувала типологію етнопедагогічних задач за відповідністю використання етнопедагогічних методів і засобів, виявивши дві групи означених задач. Перша група включає постановку й розв'язання як стратегічних (надситуативна проблемність), так і тактичних (ситуативна проблемність) етнопедагогічних задач, які стосуються надання етнопедагогічних, етномузичних знань, формування в учнів компонентів духовності згідно до виховних ідеалів українського народу, формування національної самоідентифікації тощо. Друга група об'єднує етнопедагогічні задачі за інструментарієм їх розв'язання на основі специфіки методів і засобів української етнопедагогіки [21].

Вихідний стан сформованості креативно-діяльнісного компонента із його кінцевим станом сформованості пов'язує в структурі етнопедагогічної культури функція постановки і розв'язання етнопедагогічних задач як одного з різновидів задач фахової діяльності. Означена функція, з одного боку, актуалізує

розвиток конструктивних можливостей студентів щодо створення методичного забезпечення на базі етнопедагогічних, загальнопедагогічних та музично-педагогічних методів і засобів мистецького навчання, з іншого боку, сприяє збагаченню досвіду етнопедагогічної діяльності, формує етно-національне самоусвідомлення майбутнього педагога-музиканта.

Специфіка формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва загалом і креативно-діяльнісного компонента зокрема забезпечується на основі інтегрування в методичному забезпеченні етнопедагогічних методів і засобів з методами мистецького навчання, що вимагає від студентів сукупності умінь, до яких належать:

– умінь щодо постановки та розв'язання в процесі фахової діяльності стратегічних і тактичних задач, що включають як етнопедагогічні задачі, так і задачі музичного навчання школярів;

– умінь щодо цілеспрямованого планування й організації етнопедагогічної діяльності як складової фахової діяльності вчителя музичного мистецтва із одночасним програмуванням послідовності залучення інтегрованого педагогічного інструментарію на основі етнопедагогічних методів і засобів;

– умінь щодо аналізу результатів ефективності залучення інтегрованого педагогічного інструментарію, а також використання як позитивних, так і негативних результатів вирішення етнопедагогічних задач для оптимізації подальшої етнопедагогічної діяльності.

Інтегрування під час постановки й розв'язання етнопедагогічних задач в методичному забезпеченні етнопедагогічних методів і засобів з методами мистецького навчання вимагає від студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів здатності до створення авторських ефективних методичних конструкцій, починаючи від бінарних методів до розроблення власних методик, потребуючи певної педагогічної креативності, яка, на думку Д. Богоявленської, А. Козир, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Хоружої, Г. Щедровицького, О. Щолокової, є основою фахової діяльності вчителя музичного мистецтва.

М. Кашапов наводить формулювання поняття креативності, створене Е. Торренсом, визначене як "...здатність до породження оригінальних ідей і використання нестандартних способів інтелектуальної діяльності", а також характерні ознаки креативності, зокрема, оригінальність, самостійність створення творчого продукту, гнучкість і нетрадиційність під час розв'язання проблем тощо [11, 332]. Для етнопедагогічної діяльності, важливу роль в якій відіграє музична діяльність, розвиток особистісної креативності студентів дозволить забезпечити методично-конструктивні уміння під час провадження означеної діяльності, зокрема конструювання педагогічного інструментарію на основі етнопедагогічних методів і засобів мистецького навчання.

У той же час, креативність особистості майбутнього вчителя музики є необхідною також безпосередньо як для музично-педагогічної, так і для музично-виконавської діяльності вчителя музичного мистецтва. Адже і музично-педагогічна діяльність, що включає в себе, у першу чергу, практичну вокально-хорову роботу з класом на уроках музики, зі шкільними хоровими колективами в позаурочній діяльності, і музично-виконавська діяльність, що передбачає власне виконання музичних творів під час слухання музики, під час особистого показу в процесі вокально-хорової роботи, під час провадження просвітницької діяльності, яка пов'язана з уміннями щодо інтерпретаційного опрацювання музичних творів, створення оригінальних самостійних інтерпретаційних концепцій, а також зі сприянням самостійній інтерпретаційній діяльності учнів.

З характерних ознак креативності вельми важливими для провадження інтерпретаційної діяльності є самостійність і оригінальність. На цьому наполягають такі вчені в галузі музичної педагогіки та виконавства, як О. Бурська, А. Козир, Н. Корихалова, Г. Орлов, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Хоружа, О. Щолокова та ін. О. Бурська пов'язує поняття музичної інтерпретації "...глибоким осмисленням тексту, художнього контексту та психологічного підтексту твору з метою формування і втілення виконавської концепції".

Етнопедагогічний контекст розгляду фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, який залучає до його фахової діяльності такі провідні засоби, як український музичний фольклор та українське національне музичне мистецтво, що ментально, інтонаційно та за змістом спирається на той самий фольклор, обумовлює пріоритетність імпровізаційного начала під час інтерпретаційного опрацювання музичних творів. Адже український народ, створюючи пісню або танець, поєднував у процесі творення власну імпровізацію із одночасною інтерпретацією.

Зазначаючи про пріоритетність імпровізаційного начала в інтерпретаційній діяльності майбутнього вчителя музики, ми були далекими від того, щоб знівелювати значення продуманого, послідовного створення інтерпретаційних концептів музичних творів. Навпаки, ми наполягаємо на необхідності під час інтерпретаційної роботи ретельного музично-теоретичного аналізу засобів музичної виразності, музично-історичного й мистецтвознавчого аналізу жанрово-стильових аспектів. У той же час, необхідною є планомірна робота зі студентами щодо їх ознайомлення із принципами народної імпровізації, а також відпрацювання імпровізаційних умінь, зокрема відповідно до основних жанрів українського музичного фольклору, що забезпечить оригінальність, своєрідність та самостійність музичної інтерпретації.

З огляду на вищезазначене, розгляд змісту креативно-діяльнісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва дозволив визначити критерій та показники сформованості цього компонента. Отже, критерієм сформованості креативно-діяльнісного компоненту доцільно визначити ступінь фахової результативності щодо постановки та розв'язання проблем етнопедагогічної діяльності, а показниками: вияв здатності до самостійного розв'язання етнопедагогічних задач шляхом авторського конструювання педагогічного інструментарію на основі інтегрування етнопедагогічних методів і засобів із методами і засобами мистецького навчання; вияв здатності до створення оригінальних концепцій інтерпретації зразків

українського музичного фольклору та українського національного музичного мистецтва.

Отже, проведений системно-структурний аналіз змістових складових компонентної структури етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва дозволив визначити досліджуваний феномен в якості цілісної динамічної системи нерозривно пов'язаних між собою інтелектуально-ціннісного, комунікативно-деонтологічного і креативно-діяльнісного структурних компонентів. Динамічність етнопедагогічної культури як системного утворення зумовлюється наявністю функцій цілеутворення, розуміння та рефлексії, комунікативної функції. Значну роль відіграє також функція постановки і розв'язання етнопедагогічних задач, які забезпечують процес формування кожного із структурних компонентів від його вихідного до прикінцевого результату, а також процес сформованості всієї системи в цілому.

Але це все стосується все ж більше до виховання вітчизняного фахівця, а ми ж навчаємо не тільки студентів з України а й студентів з інших держав з абсолютно іншою культурою, поглядами, виховними ідеалами, ментальністю. Ця відмінність спонукає не тільки викладачів вчити своєму предмету, а й вчитись самим у студента: його пісенній, хоровій, інструментальній культурі, що веде до взаємозбагачення та культурного розвитку як студента так і викладача. Як слушно сказав С. Горбенко, без ґрунтового знання своєї культури неможливо осягнути глибину іншої. Ми, на уроках диригування (розглядаємо в межах нашої кафедри) у спілкуванні при обговоренні твору, викладач і студент розглядають твір у контексті епохи, етносу – це стосується не тільки диригування, а й виконавської діяльності в цілому: манері співу (постановка голосу), пластики рухів, у стилі композитора (хореографія, вміння володіти тілом, як інструментом), історичні відомості біографії композитора, специфіки його творчого стилю (теорія, історія музики), це і є тим трансдисциплінарним виміром підготовки фахівців мистецького профілю: міжпредметними зв'язками.

Перелік використаних джерел

1. Авдієвський А. Т. Формування особистості на ґрунті національно-культурного відродження. *Мистецтво у школі*: зб. ст., упор. І. М. Гадалова. К. : УДПУ, 1996. Вип. I. С. 80-83.
2. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю. К. : Знання України, 2004. 804 с.
3. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект : монографія. К. : Українська ідея, 2001. 144 с.
4. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. 2-е изд. Л. : Музыка, 1973. 144 с.
5. Болгарський А. Г., Сагайдак Г. М. Хоровий клас і практика роботи з хором. К. : Музична Україна, 1987. 202 с.
6. Виханская А. М. О некоторых особенностях изучения курса “Хоровая литература” в институтах культуры. Вопросы методики преподавания дирижерско-хоровых дисциплин в вузе культуры : сб. науч. трудов. Л. : Музыкальное воспитание, 1985. 196 с.
7. Голубицька Н. О. Етнопедагогічна культура майбутніх учителів музичного мистецтва як система і цілісність. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського: педагогічні науки*. № 2 (61). Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 76-81.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
9. Енциклопедія історії України / під загальною редакцією В. А. Смолій. Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3. 476 с.
10. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість. Посібник для вищих та середніх учбових закладів. Київ : Музична Україна, 1990. 336 с.
11. Кашапов М. М. Психология профессионального педагогического мышления (методология, теория, практика). М. : Изд-во “Институт психологии РАН”, 2003. 398 с.
12. Коротеева В. О. Научно-педагогические основы изучения украинской народной педагогики в вузе (в трех частях). Часть первая. Миколаїв, 1994. 116 с.
13. Лозко Г. С. Українське народознавство. Київ : Зодіак-ЕКО, 1995. 368 с.
14. Николаев В. А. Теория и методика формирования этнопедагогической культуры учителя : дисс. на соискание учен. степени доктора пед. наук : 13.00.01 – теория и история педагогики. М., 1998. 409 с.

15. Олексюк О. М., Ткач М. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посібник. К. : Знання України, 2004. 264 с.
16. Маєвська Л. М. Модель підготовки майбутнього учителя до етнокультурного виховання молодших школярів. Теорія та методика навчання у загальноосвітній школі : збірник наукових праць. Кривий Ріг : Видавничий відділ НМетАУ, 2004. 465 с. С. 334-341.
17. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна і мистецька : навч. посібник. К., 2002. 270 с.
18. Савчук Є. На рівень сучасності. *Музика*. 1985. № 3. С. 22.
19. Северинова Л. И. Формирование этнопедагогической культуры будущего учителя музыки в процессе профессиональной подготовки : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08. "Теория и методика профессионального образования". Воронеж, 2006. 22 с.
20. Федоришин В. І. Когнітивно-мотиваційна спрямованість студентів інститутів мистецтв на самореалізацію творчих здібностей. *Вісник Луганського держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*: ч. II: Педагогічні науки, № 11 (246), 2012. С. 58-65.
21. Хоружа О. В. Становлення виховних ідеалів народної педагогіки у контексті історичного розвитку українського етносу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Зб. наук. праць. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. Вип. 10. С. 183-191.
22. Gunrt H., Personality structure and human interaction: the developing sunthesis of psychodynamis theory. Y : Intern Un. Pr., 2007, 456 p.
23. Kozyr A., Labunets V., Pankiv L., Liming W., Geyang Zh. Methodological Aspects of Modernization of Professional Training of Future Music Teachers. Utopia y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofia y Teoria Social. Universidad del Zulia-Venezuela. Vol. 25. 2020. pp. 370-377.